



SOOME JUHENDI UURIMINE JA KATSETAMINE¹

Maaelu mõjude hindamine õigusloome ettepanekute kujundamiseks

Sissejuhatus

Soome eri piirkondade tingimused erinevad suuresti geograafia, majanduse struktuuri, sotsiaalmajanduslike erinevuste ning ka kultuuri tõttu. Seadusandlike ettepanekute maaelu mõjude hindamine on oluline, kuna näiteks kaupade ja teenuste turud, maakasutus ning vabaihenduste ja kohalike kogukondade roll erinevad maa- ja linnapiirkondades oluliselt.

Maaelu toimib mitmel viisil erinevalt linnadest ning seadustel, programmidel jm riigi sekkumistel on maa- ja linnapiirkondadele erinev mõju. Seadusandlust kavandades tuleb seega küsida, kuidas kavandatav seadus mõjutab erinevaid maapiirkondi ja sihtrühmi?

Soome **Justiitsministeeriumi mõjuhindamise juhendis on üldised juhised** maaelumõjude arvestamiseks, mida **Maaelu mõjude hindamise juhend täiendab**. Juhendi peatükid 1-5 aitavad poliitikakujundajaid maaelu mõjude hindamise juurutamisel (sisukord: **Lisa 1**).

Mõiste määratlus

Maaelu mõjude hindamine hõlmab geograafilise mõõtmise arvestamist seadusandlike ettepanekute ettevalmistamises. See võimaldab kindlaks teha, kas ettevalmistatavatel seadusandlikel ettepanekutel, muudatustel ja rakendamiseks valitud vahenditel on oluline mõju maapiirkondadele ning kas muutused võivad kahjustada maapiirkondade inimeste ja ettevõtete võrdseid õigusi/võimalusi võrreldes linnapiirkondade inimeste ja ettevõtetega.

Juhendi rakendamise põhielemendid (lühikokkuvõte)

a. Juhendi koostamine ja õiguslik staatus

Maaelu mõjude hindamise võimekuste arendus ja **rakendamine algas Soomes 2000ndate keskel** tuginedes Kanada jt rahvusvahelisele eeskujule. **Maaelupoliitika Programmi 2021-2027** raames koordineeris **Maaelu mõjude hindamise juhendi** (2022) koostamist erinevaid sektoreid, ministeeriume ja omavalitsuste liite kaasav **Maaelupoliitika Nõukogu**, mille sekretariaat tegutseb maaelupoliitikat juhtiva **Põllumajandus- ja Metsandusministeeriumi** juures. **Juhendi järgimise eest vastutab iga konkreetset poliitikat** (nt haridus, tervishoid, transport) **juhtiv ministeerium või ametiasutus**.

Kuigi poliitikakujundajad tunnustasid maaelu mõjude hindamise tähtsust, peeti seda lisakoormuseks seadusloomes ja otsustati, et juhendi **rakendamine on vabatahtlik**. Viimasel ajal käib Soome Parlamendis siiski arutelu kohustuse seadustamise teemal.

b. Vastutavad osapooled ja juhendi täitmine

Juhendi **kontrollküsimustikku täidavad** sõltuvalt poliitikast või rakendustasemest (riik-region-omavalitsus) kas **üksikud ametnikud** või **ametnikud koos kaasatud osapooltega**

¹ **Allikad:** Antonia Husberg, Toivo Muilu, Hilikka Vihinen, Olli Voutilainen (2022). Rural impact assessment of legislative proposals. Rural impact assessment guide for drafters - Finnish Ministry of Agriculture and Forestry; Kenneth Nordberg (2020) Distributed Rural Proofing – An Essential Tool for the Future of Rural Development? Sociologia Ruralis 61; RUSTIK Rural proofing [review](#) 2023; Scottish Government (2024) Approaches to rural proofing: review [report](#) (J.Atterton et al); GRANULAR [report](#) 2024. Eesti töötoa Soome materjali koostas Aare Kasemets (ReM), toimetas Kristi Jõesaar (TOL).



(nt ettevõtjad, vabaihendused, teadlased) töötubades, maaelulaborites jm. Mõnikord toetab hindamist **eeluuring** või **ruumiandmete analüüsi tugiteenus** (vt Lisa 2).

Riigi tasandil veab protsesse **Maapoliitika Nõukogu** koostöös Põllumajandus- ja Metsandusministeeriumi ning **Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Liiduga**.

Kohalikul tasandil kasutatakse hindamist peamiselt kohalike omavalitsuste liitmise jm regionaalreformide raames. Oluline roll on Maaelupoliitika Nõukogu ja **Saarte Nõukogu** (vt Lisa 3) **võrgustike ekspertidel**, kes toetavad vajadusel poliitikakujundajaid. Soome Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Liit on samuti toetanud ja soovitanud meetodi kasutamist, eriti kohalike omavalitsuste reformide jm kohalike poliitikaalgatuste raames.

c. Rakendusala, -tasand ja millal juhendit poliitikatsüklis rakendatakse?

Juhendi kontrollküsimustikus ja hindamises käsitletakse laia teemade valikut, mis peaksid hõlmama kõiki maapiirkondadele olulisi teemasid – spetsiifilist fookust ei ole määratletud. Juhend on mõeldud mõjude eelhindamiseks poliitikatsükli võimalikult varases etapis, kuid kuna tegu on vabatahtliku juhise, võivad vastutavad asutused ise otsustada, millal ja kus seda rakendada. Juhendit on kasutatud rohkem piirkondlike või kohalike strateegiate, reformide ja teenuste planeerimises, kuid aeg-ajalt ka riiklikul tasandil.

d. Metoodikad ja juhised:

Sõltuvalt rakendustasemest kasutatakse eri meetodeid. Tuumaks on kontrollküsimustik, kuid selle täitmise ja teabe kasutamise viisid erinevad.

Riiklikul tasandil hindavad eelnõude võimalikke mõjusid peamiselt üksikud ametnikud oma teadmiste ja kogemuste põhjal (sh erinevad analüüsimeetodid, konsultatsioonid sidusrühmadega, ruumiandmete analüüs, e-küsitlus jm). Meetodite tööriistakast täiustub pidevalt valitsuse algatuste andmepõhisel ja kvalitatiivsel hindamisel.

Piirkondlikul ja kohalikul tasandil on maaelu mõjude hindamine tavaliselt kaasavam. Kaasatakse suur hulk osalejaid avalikust, erasektorist ja kolmandast sektorist ning see hõlmab töötubasid, küsimustikke jms.

Üldiselt on Soomes lähenemine osaluslik, paindlik ja suunatud poliitikate mõju hindamisele enne otsuste tegemist.

Metoodika tuumaks on struktuurne kontrollnimekiri/küsimustik 7-8 mõjuvaldkonnaga:

1. Rahvastik
2. Eluase, teenused ja liikuvus / transport
3. Haridus, oskused ja tööhõive
4. Majandus (äri ja ettevõtlus)
5. Demokraatia, osalus ja kodanikuühiskond
6. Riigi varustuskindlus (toidutootmine, energia, vesi, teed, hoolekanne jm)
7. Keskkond ja maastik
8. Muud mõjud.

Soome juhendi peamised eelised

Selle meetodi peamised eelised on selle lai temaatiline suunitlus ja kohandatavus piirkondlikele ja kohalikele oludele. Seda saab kohendada eri olukordadele ja seetõttu rakendada igat tüüpi poliitika-, õigus- ja teenusloomes. See tõstab teadlikkust maapiirkondade küsimustest poliitikakujundamises ning kui seda rakendatakse kaasaval viisil, võib see toimida kui "inkubaator" piirkondlikele ja kohalikele algatustele, tuues erinevad sidusrühmad kokku (Husberg 2022; Nordberg 2020; RUSTIK 2023).



Soome juhendi peamised puudused

Peamisteks puudusteks loetakse maaelu mõjude hindamise praktika aeglast levikut tulenevalt selle vabatahtlikkusest ning suurt ajakulu ja ressursivajadust osapoolte kaasamise protsesside läbiviimiseks. Kuna maaelu mõjude hindamine on vaid üks paljudest olemasolevatest mõjude hindamise meetoditest, vähendab see tõenäosust, et seda kõigi ministeerimide praktikas rakendatakse (Husberg 2022; Nordberg 2020).

Vahekokkuvõtteks, kontrollküsimustiku põhine metoodika on avatud mitmesugustele hindamismeetoditele ning sobib kõige paremini osaluslikul moel rakendamiseks piirkondade ja omavalitsuste tasanditel. See võimaldab konkreetseid väljakutseid/muresid kohapõhiselt koos analüüsida ja mõjuhinnanguid täpselt kohandada väga erinevatele oludele ja teemadele, mis on maapiirkondades ning saartel eriti oluline.

SOOME JUHENDI HINDAMISKÜSIMUSTIKE KATSETAMINE mõeldes Eestis oma koduvalla ja/või maakonna maapiirkonnas elevatele inimestele ja seal toimetavatele ettevõtetele ning kodanikuühendustele

Enda jaoks mõtteharjutuses märkmeid tehes võiksid valida mõne olulise poliitilise algatuse või teema, mis sind täna kõnetab.

Teema 1:

Teema2: töötoa tiimi poolt pakume varuteemaks Rahandusministeeriumi juhtimisel 2023-2024 tehtud **mootorsõidukimaksu seadust**, mille väljatöötamiskavatsuse (VTK) kohta leiad materjalidest Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi vastuskirja (18.08.2023, 3 lk).

Väljavõte Soome juhendist: loeme ja katsetame

4.1 Kontrollküsimustik toob esile peamised maaelu hindamisvaldkonnad

Maaelu mõjude hindamine algab eesmärgi seadmisest, millele järgneb kontrollküsimustik esialgsete (**osa A**) ja täpsemate (**osa B**) maaelu mõjude tuvastamiseks. Tulemuseks saadud hindamisandmeid saab kasutada ulatuslikuma mõjude hindamise läbiviimiseks.

Kontrollküsimustiku osade A ja B küsimused vaadatakse läbi ning tuvastatakse kavandatava õigusakti vm eelnõu esialgsed ja täpsemad maaelu mõjud, nii otsesed kui ka kaudsed. Mõjude intensiivsust hinnatakse skaalal -2 kuni +2, kus -2 tähistab olulist negatiivset mõju ja +2 olulist positiivset mõju.

Kui kontrollküsimustiku põhjal ilmnevad olulised negatiivsed mõjud (-2) ja tajutakse varjatud mõjude riski, viiakse läbi põhjalikum maaelu mõjude hindamine. Suuremate reformide puhul võib sobiv lahendus olla eraldiseisev maaelu mõjude hindamise uuring.²

² **Tähtis meele pidada**, et täpsema arusaamise saamiseks vaata läbi maaelu mõjude hindamise kontrollküsimustik (tabelid 2 ja 3) ning **lisa oma kommentaarid**: a) Millised mõjud ilmnevad siis, kui kavandatav tegevus või sihtkoht viiakse ellu maapiirkonnas?; b) Millised on need mõjud (nt elanikkonnale, eluasemele, teenustele, liikuvusele, oskustele ja tööhõivele, majandusele, demokraatialle, kaasamisele ja kodanikuosalusele) ning kas need on negatiivsed (-) või positiivsed (+), olulised (2)?

Kui tuvastad mitu olulist ja negatiivset (-2) mõju, tuleks liikuda edasi põhjalikuma hindamise juurde (4.2–4.5). Kontrollküsimustik Excel-failina: <https://mmm.fi/maaseutu/maaseutuvaikutusten-arviointi>



Tabel 1. Maaelu mõjude hindamise kontrollküsimustik – Osa A

Kontrollnimekirja osa A hindamisküsimused	Eristatud mõjud (märkmad)
Millised mõjud ilmnevad, kui sihtkoht (või selle rakendamine) viiakse üle maapiirkonda?	
Millistes valdkondades mõjutab kavandatav õigusakt tõenäoliselt maapiirkondi teisiti kui linnapiirkondi, arvestades näiteks hajaasustust, demograafiat ja majandusstruktuuri?	
Mis on õigusloome eesmärk ning kas see eeldab erinevat juhtimist linnas ja maal?	
Muud	

Tabel 2. Katseta maaelu mõjude hindamist oma koduvalla ja/või -maakonna jaoks olulise teemaga (kõiki küsimusi/ridu ei tarvitse töötoas hinnata).

1. Teema: Rahvastikuga seotud mõjude/muutuste hindamine		
Teemaga seotud üldised küsimused	Mõju olulisus maaelule (-2 kuni +2)	Maaeluga seotud täpsustavad küsimused ja ääremärkused (mis vajab tähelepanu ja / või täiendavat analüüsi).
Kuidas mõjutab kavandatav õigusakt maapiirkondade elanikkonna erinevaid rühmi (eakad, lapsed, noored, naised, mehed jne)?		– Mõju erinevatele elanikkonnarühmadele?
Kas see mõjutab demograafilist struktuuri?		– Muutused vanuskoosseisus või soolises jaotuses?
Kas see mõjutab elanikkonna heaolu ja tervist?		– Mõju vaimsele ja füüsilisele tervisele ning sotsiaalsele heaolule?
Kuidas mõjutab seadus ja/või programm järgmisi aspekte maapiirkondades?		– Demograafilised trendid? – Naiste, laste ja pere olukord?
		– Elamistingimused maapiirkondades?
		– Väljarände võimalused või vastupidi, sisse- ja integreerumise võimalused?
		– Mõju mitmepäritolulisele või ajutisele elanikkonnale?



2. Teema: Eluaseme, teenuste ja liikuvuse mõjude/muutuste hindamine

Üldised küsimused	Mõju (-2 ... +2)	Maaeluga seotud täpsustavad küsimused ja ääremärkused (mis vajab tähelepanu ja / või täiendavat analüüsi).
Kuidas mõjutab kavandatav õigusakt maapiirkondi seoses teenustele juurdepääsuga ja teenuste kvaliteediga?		– Teenuste kättesaadavus ja kvaliteet?
Kas see mõjutab teenuste ligipääsetavust ja kättesaadavust?		– Teenuste füüsiline ja majanduslik ligipääs?
Kas see mõjutab ehitustegevust (külad planeerimine, maa ja eluasemete kättesaadavus)?		– Planeeringud ja elamuehituse võimalused maapiirkondades?
See parandab või halvendab tingimusi piirkonda elama asumiseks või seal püsimiseks? Nt eluasemete mitmekesisust?		– Eluasemevalikute suurenemine?
Kas see mõjutab eakate õigust ja võimalust elada kodus või tuttavas kogukonnas?		– Hooldusteenuste ja kogukonnapõhise elamise kättesaadavus?
Kas see mõjutab infrastruktuuri (teed, elekter, vesi, side) seisukorda ja hooldust?		– Infrastruktuuri kvaliteet ja jätkusuutlikkus?
Kas see mõjutab vaba ja turvalise liikumise võimalusi?		– Jalakäijate ja liiklejate turvalisus, ühistransport?
Kas see mõjutab igapäevast turvalisust ja turvatunnet?		– Kuritegevus, päästeteenuste kättesaadavus, üldine turvatunne?
Kuidas mõjutab kavandatav õigusakt või programm:		
– Teenuste ja töökohtade juurde liikumise aega (nt mööda teid mõõdetuna) ning majapidamiste liikumiskulud?		– Liikumine tööle, kooli, arsti juurde jms – kas muutub ajaliselt või rahaliselt koormavamaks?
– Perede (eriti lastega perede) võimalusi elada ja juurduda maapiirkonnas?		– Kas tingimused laste kasvatamiseks ja pereeluks paranevad või halvenevad?
– Noorte võimalusi osaleda hariduses, vaba aja tegevustes ja kodanikuühiskonnas?		– Noorte ligipääs koolitustele, huvitegevusele, noorteorganisatsioonidele?
– Sisserändajate lõimumisvõimalusi maapiirkondades?		– Keeleõpe, kogukonnaga liitumine, töövõimalused?



3. Teema: mõjud haridusele, oskustele ja tööhõive

Üldised küsimused	Mõju (-2 ... +2)	Maaeluga seotud täpsustavad küsimused ja ääremärkused.
Kuidas mõjutab kavandatav õigusakt hariduse kättesaadavust (õppekohtade olemasolu, teekond, aeg)?		– Hariduse füüsiline ligipääsetavus ja kaugus maapiirkondade elanikele?
Kas see mõjutab elanikkonna oskuste ja/või hariduse taset?		– Kuidas mõjutab hariduse kvaliteeti ja võimalusi ümberõppeks?
Kas see mõjutab kvalifitseeritud tööjõu olemasolu?		– Kas seadus soodustab või takistab tööjõu arendamist ja püsimist maal?
Kas see mõjutab töökohtade arvu avalikus, erasektoris või kolmandas sektoris?		– Töövõimaluste loomine või kadumine erinevates sektorites?
Kas see mõjutab kaugtöö ja paindliku töö tegemise võimalusi maapiirkondadest?		– Kaugtehnoloogia ja paindlike töövormide toetamine?
Kuidas mõjutab kavandatav seadus või programm järgmisi aspekte maapiirkondades:		
– Noorte võimalused koolituseks neile sobival (või eelistatud) alal?		– Kas noortel on ligipääs asjakohastele õppeasutustele ja erialadele?
– Noorte võimalused tööd leida?		– Töölase stabiilsuse ja karjääri alustamise tingimused maal?
– Naiste töövõimalused ja karjäärivõimalused?		– Võrdne ligipääs tööturule ja ametialasele edenemisele?
– Haavatavate gruppide töövõimalused?		– Erivajaduste, pikaajalise töötuse või sotsiaalse tõrjutuse riskis inimeste toetus?
– Hariduse, teaduse, innovatsiooni ja ettevõtluse koostöövõimalused?		– Kas seadus toetab piirkondlikke teadmussiirde- ja koostöövõrgustikke?

4. Teema: Mõjud/muutused majandusele (äri ja ettevõtlus)

Üldised küsimused	Mõju (-2 ... +2)	Maaeluga seotud täpsustavad küsimused ja ääremärkused.
Kuidas mõjutab kavandatav õigusakt äritegevuse tingimusi eri sektorites (nt põllumajandus, turism, hooldus jm)?		– Eri valdkondade konkurentsivõime ja kasvupotentsiaal maapiirkondades?
Kas see mõjutab ettevõtete põlvkondade vahelisi ja/või omandimuutusi?		– Kas õigusaktid toetavad ettevõtete jätkusuutlikkust ja uute ettevõtete loomist?
Kuidas mõjutab see väike- ja mikroettevõtete tegevust ning arengupotentsiaali?		– Väikeettevõtete ja mikroettevõtete juurutamise ja arengu toetus?



Kas see aitab edendada majanduse mitmekesistumist?		– Kas see soodustab uute äriühingute teket erinevates sektorites?
Kuidas mõjutab see innovatsiooni ning hariduse, teaduse, ja/või ettevõtete koostöövõimalusi?		– Innovatsioonivõimekuse ja koostöövõrgustike areng?
Kas see parandab või halvendab äri finantside kättesaadavust?		– Finantseerimisvõimalustele ligipääs maapiirkondade ettevõtjatele?
Kas mõjutab riskifinantseerimise kättesaadavust?		– Riskikapital ja toetused innovaatilistele projektidele maapiirkondades?
Kas see toetab sotsiaalse majanduse arengut?		– Sotsiaalse ettevõtluse arendamise võimalused maal?
Kuidas mõjutab kavandatav õigusakt järgmisi aspekte maapiirkondades:		
– Kvalifitseeritud tööjõu saadavus?		– Kas tööturul on piisavalt oskustega inimesi, et toetada ettevõtluse arengut?
– Koostöö tööstuse ja hariduse/õppeasutuste vahel?		– Kas tööandjad saavad koostööd teha koolide ja õppeasutustega noorte hariduse ja oskuste arendamiseks?
– Noorte ettevõtluse toetus ja arendamine?		– Kas noortele pakutakse võimalusi ja tuge äriühingute projektide arendamiseks?
– Naiste ettevõtlusvõimalused?		– Kas õigusaktid toetavad naiste osalust ettevõtluses ja äriühingutes?

5. Teema: mõjud demokraatialle, osalusele ja kodanikuühiskonnale

Üldised küsimused	Mõju (-2 ... +2)	Maaeluga seotud täpsustavad küsimused ja ääremärkused
Kuidas mõjutab kavandatav õigusakt kodanike võimalusi oma häält kuuldavaks teha ja otsuseid mõjutada?		– Kodanike osalemisvõimalused kohalikes otsustes ja poliitikas?
Kuidas mõjutab see noorte, eakate, lastega perede ja töötute võimalusi oma elukeskkonda ja selle arengut mõjutada?		– Erilised osalusvõimalused haavatavatele gruppidele (nt noored, eakad, töötud)?
Kas see mõjutab kohalike ühenduste tegevusvõimekust, eriti hõredalt asustatud piirkondades?		– Kas kohalikud ühendused saavad oma tegevust jätkata ja arendada?
Kas see mõjutab kogukonna ja sotsiaalset kapitali?		– Kogukonnatunde ja sotsiaalsete võrgustike tugevdamine maapiirkondades?
Kuidas mõjutab kavandatav muutus maapiirkondades:		
– Koosolekuruumide saadavust		– Kohtumisvõimalusi maapiirkondades?



6. Teema: mõju riigi varustuskindlusele

Üldised küsimused	Mõju (-2 ... +2)	Maaeluga seotud täpsustavad küsimused ja ääremärkused
Kuidas mõjutab kavandatav õigusakt toidu tootmist ja varustamist, põllumajanduse tasuvust?		– Põllumajandussektori konkurentsivõime ja jätkusuutlikkus?
Kuidas mõjutab see metsanduse tingimusi?		– Metsade majandamise ja taastamise võimalused?
Kuidas mõjutab see elektri varustuskindlust, energiat hädaolukordades ja ligipääsu taskukohasele energiale?		– Energia hind ja energia kättesaavus ning taskukohasus erinevatele gruppidele maapiirkondades?
Kuidas mõjutab infrastruktuuri (sh vesi, teed ja sidevõrgud)?		– Kas infrastruktuuri kvaliteet ja kergelt läbitavus on hädaolukordades tagatud?
Kuidas mõjutab see logistikateenuste toimimist?		– Logistika teenused ja varustuse usaldusväärsus maapiirkondades?
Kuidas mõjutab see sotsiaal- ja tervishoiuteenuste hõlpsa juurdepääsu haldamist?		– Kiire juurdepääs meditsiinilistele ja hädaabi teenustele maapiirkonnas?

7. Teema: Mõju/muutus keskkonnale ja/või maastikele

Üldised küsimused	Mõju (-2 ... +2)	Maaeluga seotud täpsustavad küsimused ja ääremärkused
Kuidas mõjutab kavandatav õigusakt piirkonna või ala atraktiivsust või iseloomu?		– Kas muudatused võivad muuta piirkonna atraktiivsust turismi või eluasemepakkumiste seisukohalt?
Kuidas mõjutab see piirkonna spetsiifilisi tugevusi, mis toetavad riigi konkurentsivõimet (nt loodusvarad)?		– Kas loodusvarade kasutamine ja kaitse saavad tasakaalu?
Kuidas mõjutab see külade struktuuri?		– Kas õigusaktid võivad mõjutada külade arengut või nende geograafilist ja sotsiaalset ülesehitust?
Kuidas mõjutab see kultuurilist maastikku?		– Kas see toob kaasa kultuurimälestiste ja ajalooliste paikade kaitse ja arenguvõimalused?

8. Teema: Muud mõjud (nt investeeringud, regionaalne koostöö vm)

Üldised küsimused	Mõju (-2 ... +2)	Maaeluga seotud täpsustavad küsimused ja ääremärkused
...		



JÄRGNEV TAUSTINFOKS, KUI ON VEIDI AEGA ...

4.2 Ekspertgrupp hindamistöö toetamiseks (kaalu, kas sinu valitud teema lahenduseks oleks seda vaja? JAH ... / EI / RASKE ÖELDA ...)

Maaelu mõjude hindamise ekspertgrupp saab tuua hindamistöösse eriteadmisi ning toetada poliitikakujundajate ja seadusandjate tööd riigi tasandil. Kui ekspertgruppi luuakse, on soovitatav, et see oleks ministeeriumide vaheline ja kaasaks esindajaid erinevatest maaelu piirkondadest (eriti hõreasustatud maapiirkondadest), samuti sotsiaalteadlastest. Ekspertgrupp võib kutsuda Maaelupoliitika Nõukogu või Saarte Nõukoja esindajaid.

On oluline, et maaelu mõjude hindamise koordineerimine ning vastutus jääksid selle valdkonna eest vastutavale ministeeriumile ja ametnikule (seadusloome ettevalmistaja).

4.3 Ruumilised andmed ja uuringud edasise hindamise toetamiseks

Asukohaandmed on seotud geograafilise paiknemisega. See on teave, mida saab seostada isikuga näiteks aadressi, asukoha või postiindeksi kaudu. Asukohaandmed aitavad mõista maapiirkondade arengutaset, kuna need on sõltumatud halduspiiridest ja neid saab siduda näiteks piirkondade linna-maa klassifikatsiooniga.

Statistilised keskmised ja nn agregeeritud näitajad varjavad paljusid olulisi maaelu tahke. Nende kasutamisel on tähtis mõista, et osa elanikest, eriti hõreasustatud piirkondades, võib statistilistesse keskmistesse 'ära kaduda'. Õigusloome ettevalmistamisel kasutatavad statistilised andmed peaksid olema analüüsitavad asukohapõhiselt.³

4.4 Mõjud, mis on tõstatatud konsultatsioonide või arvamuspäringute kaudu

Konsultatsioonikohtumised ja arvamuspäringud (consultation-service.fi) aitavad kaasa maaelu mõjude hindamise protsessile, kui esialgsed küsimused sisaldavad maaelu mõjude hindamist. Kontrollküsimustikku (eespool peatükk 4.1) saab kasutada küsimuste koostamiseks. Eriti kaudsete mõjude tuvastamine võib olla lihtsam igapäevase maaelu või selle arendustöö vaatenurgast. Arutelu kutse ja/või arvamuspäringu palve tuleks suunata võtmegruppidele, sh kohalikele tegijatele. Kohustuslik on määrata ka eesmärk kuulamisele ja päringule. Mida te soovite, et vastaja kommenteeriks: hindamisaruannet, esialgset uuringut ja selle soovitusi või eelnõu ettepanekut? Miks kogutakse täiendavat teavet? Samuti tuleb olla läbipaistev selles, kuidas vastuseid kasutatakse ja kuidas protsess jätkub.

Tabel 2A. Maaelu mõjude hindamise kontrollküsimustiku **töötabeli näide**. Osa B

Sõltuvalt konkreetse poliitikalgatuse, õigusakti eelnõu vms teemast on otstarbekas valida küsimustikust asjakohased küsimused ja teha eraldi tabel (näide).

³ **NB!** Ruumiandmete kasutamine ja analüüs nõuab õigeid teadmisi, mida tuleb arvesse võtta hindamise eesmärkide määramisel ning ressursside kavandamisel. Ruumiandmed võivad olla ka tasulised.



Osa B: hindamise küsimused ja olulised teemad kontrollimiseks	Mõju olulisus (skaala -2 kuni +2)	Tuvastatud maaelu mõjud (sh otsesed ja kaudsed)	Märkused hõredalt asustatud piirkondade kohta / võimalikud lahendused
<i>Siia tulevad konkreetsed küsimused, nt mõju elanikkonnale jms)</i>	-2 = oluline negatiivne mõju -1 = negatiivne mõju 0 = mõju puudub +1 = positiivne mõju +2 = oluline positiivne mõju	Tuvastatud mõjud, mis vajavad erilist tähelepanu ja täiendavat analüüsi	Võimalusel kirjeldada ka lahendusi tuvastatud probleemidele

4.5 Varjatud küsimuste avamine maaelanike kaasamisel (osalusmeetodid)

Soome maaelu mõjude hindamise juhendi tugevuseks on osalusmeetodid. Eriti kaudseid mõjusid on lihtsam tuvastada maaelu igapäevaelu või maaelu arendamise vaatenurgast. On oluline, et osaluskoosolek oleks mitmehäälselt esindatud. Sihtgrupid on maaelanikud, kodanikuühiskond, ettevõtjad, ametnikud, poliitikud ja teadlased. Mitmehäälsed arutelud toovad esile muidu varju jäävad mõjud ning aitavad paremini tuvastada mõjusid ka erinevate mõjuvaldkondade lõikes.

Osaluskoosoleku korraldus eeldab ressursse, mida tuleks arvestada eesmärgi seadmisel.

Pilootprojektid, mis viidi läbi uurimis- ja arendustöö raames, on näidanud, et mõju hindamine liiga üldise teabe alusel on keeruline. Edukaks kaasamiseks on oluline pakkuda osalejatele materjale, mille kohta nad saavad arvamust avaldada. Selleks võib olla näiteks hindamisaruanne, eelnõu või muu õigusloomeprotsessi juhendav dokument. Osalejatele võib jagada ka kontrollküsimustiku (peatükk 4.1) või muu hindamismeetodi alusel tehtud osahindamise tulemusi, et toetada põhjalikumat arutelu.

Töötoas süvenetakse hindamise põhivaldkondadesse eelnevalt koostatud küsimuste kaudu. Maaelu mõjude hindamise töötoad on seni läbi viidud Maailmakohviku, Konstruktiivse arutelu (*Batch Break* meetod) jms meetodeid kasutades. Töötuba võib toimuda kohapeal, aga vajadusel ka täielikult või osaliselt kaugvormis – näiteks nii, et üks arutelugrupp töötab täielikult veebi kaudu.

Lisa 1. Soome maaelu mõjude hindamise juhendi sisukord

1 Sissejuhatus maaelu mõjude hindamisse

- 1.1 Maaelu mõjude hindamine kui tõestatud ja usaldusväärne meetod
- 1.2 Maaelu mõjude hindamine osana riigi regulatiivsete mõjude hindamisest

2 Hinnatavad maaelu piirkonnad

- 2.1 Maaelu iseloom üldjoontes
- 2.2 Maaelu kui omavalitsuste ja piirkondade tüübid
- 2.3 Hõredalt asustatud maaelu piirkondade eripärad
- 2.4 Maaelu tuumikpiirkonna omadused ja eripärad
- 2.5 Linnalähedase maaelu eripärad

3 Maaelu mõjude hindamise valdkonnad

- 3.1 Rahvastikku puudutavad hinnatavad küsimused



- 3.2 Elamispinna, teenuste ja liikuvusega seotud küsimused
- 3.3 Oskuste ja tööhõivega seotud küsimused
- 3.4 Majanduslikust aspektist hinnatavad küsimused
- 3.5 Demokraatia ja kaasatusega seotud hinnangud
- 3.6 Toodete-teenuste varustuskindlusega seotud küsimused
- 3.7 Keskkonna ja/või maastiku hindamise küsimused
- 3.8 Muud mõjud, nt erinevate mõjude vahelised seosed

4 Kuidas hinnata maaelu mõjusid seadusandlikus protsessis

- 4.1 Kontrollnimekiri oluliste hindamisvaldkondade tuvastamiseks
- 4.2 Hindamist toetav ekspertgrupp
- 4.3 Ruumiandmed ja uuringud hindamise toetamiseks
- 4.4 Konsultatsioonide kaudu esile toodud maaelu mõjud
- 4.5 Varjatud probleemide esiletõstmine maaelanike kaasamise kaudu

5 Olulised kontaktpunktid

- 5.1 Maaelupoliitika Nõukogu (MANE)
- 5.2 Saarte Nõuandev Kogu (SANK)
- 5.3 Kasulikud teabeallikad

Lisa 1. Tabel sihtpiirkondadega seotud peamistest küsimustest

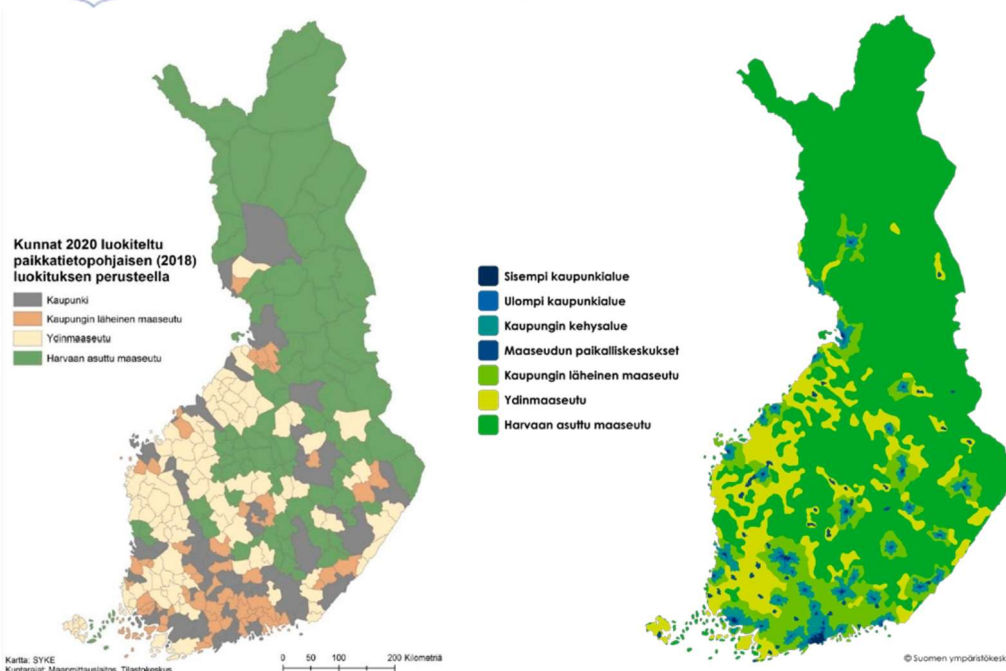
Lisa 2. Teenustele juurdepääsu kokkuvõtlik tabel

Lisa 2. Maapiirkonnad kui omavalitsuste ja piirkondade tüübid (ptk 2.2) ja senised demograafilised, sotsiaal-majanduslikud jm trendid *

Soome maapiirkonnad jagunevad **nelja tüüpi**: linnalähedased maapiirkonnad, põhilised maapiirkonnad, hõredalt asustatud maapiirkonnad ning kohalikud maa-asulad (kohakeskused). See jaotus põhineb 250 m² suurustel statistilistel ruutudel ja nendega seotud ruumiandmetel, mille alusel on loodud riiklik linn-maa klassifikatsioon (Soome Keskkonnaamet, 2020). Selle klassifikatsiooni järgi on **95% Soome maismaapinnast maapiirkond** (vt kaart, joonis 1 vasakul). Hindamisel tuleks arvestada ka linnalähedasi piirkondi, kuna rahvusvaheliselt (Eurostat) käsitletakse neid samuti maapiirkondadena.

Ruumiandmete linn-maa klassifikatsiooni on üldistatud ka omavalitsuse tasandile: iga Soome omavalitsus on klassifitseeritud kas... **(a)** linnaliseks, **(b)** linnalähedaseks maapiirkonnaks, **(c)** tuumikmaapiirkonnaks või **(d)** hõredalt asustatud maapiirkonnaks (vt kaarti – joonis 1 paremal).

Joonis 1. Maapiirkonnad riiklikus ruumiandmetel põhinevas linna-maa liigituses.



Senised trendid hindamisteemade ja maapiirkonna tüübi järgi (3 näidet, lk 33-34)

	Hõredalt asustatud maapiirkond	Tuumikmaapiirkond	Linnalähedane maapiirkond
1. Rahvastik			
Rahvastiku struktuur	Hõre asustus, vananev ja kahanev rahvastik	Vananeva elanikkonna ja madala sündimuse mõju	Noor elanikkond, palju lastega peresid
Eluviis	Piirkonnas on hulk hooajalisi elanikke (nt suvilaomanikud)	Elanikud suhtlevad tihedalt kohaliku keskusega	Elanikud suhtlevad aktiivselt linna ja kohalike keskustega
Kohalikud keskused	Kohalike külade ja alevikeskuste roll suur põhielanikkonna säilitamisel	Valla/küla keskused, kus asuvad põhiteenused kool, pood, apteek, haldus jm)	Tihe seos linna teenuste ja töökohtadega
2. Eluasemeolud, teenused ja liikumine			
Eluaseme olukord	Tühjenevad elamud, suvilate muutmine alalisteks elukohtadeks.	Omanikupõhine elamufond, valdavalt heas seisukorras ja uus	Omanikupõhine elamufond uutes elamupiirkondades, kohalikud teenused
Teenused	Avalike teenuste võrgustik hääbumas, erasektori ja alternatiivsete teenuste puudus.	Era- ja avalike teenuste kahanemine, kolmanda sektori, digi ja mobiilsete teenuste roll kasvamas	Avalike teenuste olemasolu, täiendavad võimalused erasektoris
Liikumine ja transpordi kättesaadavus	Ühistranspordi puudus, sõltuvus erasõidukitest.	Multimodaalse liikuvuse mõju; kohalike teede halvenev seisukord, remondivõlg.	Tõhus ühistransport, kergliiklusvõrgustiku arendamine, pendelränne linna
Ühiselamufond ja tootmishooned	Valla üürikorterid kaovad, suurfarmide sulgemine,		



2. Eluasemeolud, teenused ja liikumine

	tootmismaa kasutuse teema.		
--	----------------------------	--	--

3. Haridus, oskused ja tööhõive

Hariduse võimalused	Kehv haridusteenuste kättesaadavus, küla-koolide ja gümnaasiumide sulgemine.	Suureneb kaugus kutse- ja üldhariduse asutusteni	Kõrgharidustasemega elanikkond, ligipääs linna haridusasutustele
Töö võimalused	Primaarsektori töökohtade vähenemine, napib asendusvõimalusi.	Piiratud üheülbaline kutseõppe ja koolituse pakkumine	Erialastele töökohtadele linnas pendelrandamine, madal tööhõive iseseisvalt
Majandus ja ettevõtlus	Põllumajanduse kahanemise mõju teistes sektorites.	Ettevõtluse ja mikroettevõtete olulisus kasvamas	
Noorte töövõimalused	Noortele suunatud töökohtade puudus.		

Lisa 3. Peamised kontaktpunktid ja maaelu teabeallikad

Peamisteks kontaktpunktideks maaelu mõjude hindamisel on valdkondade vaheline **Maaelupoliitika Nõukogu (MANE)** ja **Saarte Nõukogu (SANK)**. **Põllumajandus- ja Metsandusministeerium** toetab maaelu mõjude hindamise alast koolitust ja juhendamist. Seaduseelnõu ettevalmistaja võib pöörduda **MANE** või **SANK** poole, näiteks juhul, kui kontrollküsimustikus (4.1) on tuvastatud olulised ja negatiivsed (-2) mõjud maaelule.

MANE ja selle alasekretariaat korraldavad vajadusel **maaelu mõjude hindamise koosolekuid**, et toetada seadusandluse ettevalmistust – tavaliselt kord kevadel ja kord sügisel. Vajadusel võidakse MANE egiidi all moodustada ka **maaelopaneel**, mis hindab konkreetset teemat. Kui vajalik, võib eelnõu koostaja võtta ühendust MANE peasekretäri või Põllumajandus- ja Metsandusministeeriumi maaelupoliitika ametnikuga.

Maaelupoliitika hindamiskoosolekud lõppevad raportiga, milles tuuakse välja peamised maaeluga seotud mõjud ning esitatakse soovitus edasiseks tegevuseks.

Saarte Asjade Nõuandekogu (SANK) on **alaline parlamentaarne nõuandekogu**, mis on loodud riiginõukogu poolt vastavalt **saarte seadusele ja SANK määrusele**. Nõukogu osaleb **saarte piirkondade arendamises**. SANK-l on **oma sekretariaat**, mille liikmed esindavad ministeeriume, maakondlikke liite, omavalitsusi ja saarte piirkondi. **Seaduseelnõude saarte mõjude hindamist arutatab SANK sekretariaat**. Eelnõu koostaja võib võtta ühendust.

Kasulikud teabeallikad

MANE koostab **maaelu ülevaate** (soome keeles *Maaseutupaketti*), mis toetab otsuste tegemist, poliitikakujundust ja arengutegevust. Seda kavatakse avaldada **ligikaudu iga kolme aasta tagant**. Ülevaade annab **kompaktse ülevaate maaelu olukorrast**.

MANE ja **Loodusvarade Instituut (Luke)** koostavad regulaarselt **maaclubaromeetrit**, mille eesmärk on kaardistada kodanike, avaliku sektori otsustajate, ettevõtjate, meedia ja maaelu ekspertide **hinnanguid maaelule ja maapiirkondade tulevikule**.

Lisa 4. Lihtsustatud maapiirkonna mõjude hindamise protsessi kirjeldus (joonis 2):

